

течій: націоналістичної, яка мала вплив на товариства “Сокіл” і “Плаї” й соціалістичної. Яка була характерною для “Січі” і “Лугу”.

2. Належить відмітити важливу роль у розвитку фізичної культури тогочасної преси, яка в умовах дефіциту вчителів фізичної культури й інструкторсько – тренерських кадрів відіграло роль громадського інструктора у сфері розповсюдження і розвитку фізичної культури.

3. В противагу польському сокільському руху українці організували спортивне об’єднання “Сокіл–Батько”, яке стало предтечею для створення Українського Спортивного Союзу, а в 1928 р. СТ “Україна”.

4. Розвиток фізичної культури українців за часів Другої Річпосполитої стало на заваді її асиміляції польським етносом і створило певні передумови до утвердження національної самосвідомості і в кінцевому результаті досягнення Україною державної незалежності у 1991 році.

1. Orłowicz M. Moje wspomnienia turystyczne / Wybór I opracowanie W.Ferens. – Wrocław–Warszawa–Kraków. – 1970. – S.266-269.
2. “Sokół-Bat’ko” sportywno-ruchankowe towarzystwo u Lwowie. – Almanach 1894–1994. – Lwów, 1996. – S.53.
3. Bilostockij T. Pamjati M.Trila. w “Sokół-Bat’ko” sportywno-ruchankowe towarzystwo u Lwowie. – Almanach 1894-1994. – Lwów, 1996. – S.102.
4. Kaczor A. “Sokół-Bat’ko” u Lwowie. – w “Swoboda” – Lwów, 1992. – 15. Kowierko B.I. Sokilski I siczowyj himnastycznyj ruch u Gałyczyni na początku 20–ho stolittia. w S.W. Kirylenko, W.A.Strakowa, A.W.Ciosja. Tradyciji fizycznej kultury w Ukraini. – 1997. – S.62–74.
5. Olesiuk M.M. Ukrainський sportywno – himnastycznyj ruch w Zahidnij Ukraini u 20-30 rokach 20-ho stolittia. w S.W. Kirylenko, W.A.Strakowa, A.W.Ciosja. Tradyciji fizycznej kultury w Ukraini. – 1997. – S.75-87.
6. Orłowicz M. Ilustrowany przewodnik po Lwowie ze 102 ilustracjami I planem miasta. – Lwów–Warszawa. – 1925. – S. 9–12.
7. L.Peista, L.Reissa. Krótki rys historyczny rozwoju piłkarstwa na terenie Okręgu Lwowskiego, Wydany z okazji 15-lecia Lwowskiego Okręgowego Związku Piłki Nożnej I 20-lecia Lwowskiego Okręgowego Kolegium Sędziów Piłki Nożnej. – Lwów-Warszawa, 1925.
8. S.Hajduczek. Chronika zakupna Ukrainińskiego Horodu wid rr.1911–1929. – “Sokilski Wisty”. – 1929. – N.9. – S. 11.
9. S. Zaborniak. Na galicyjskim szlaku gniazd TG “Sokół” 1884-1918. – Rzeszów, 2004. – s. 8.
10. Porusza S. Zaborniak. Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich I w Drugiej Rzeczypospolitej w latach 1894–1939. – Rzeszów, 2006. – S. 288-366.

УДК 796. 03 (091)
ББК 75.1

Оксана Гречанюк

СПОРТИВНІ ЗВ’ЯЗКИ ПОЛІСІВ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР’Я З АФІНАМИ В АНТИЧНИЙ ПЕРІОД

Статтю присвячено аналізу спортивних зв’язків полісів античного Північного Причорномор’я з Афінами. В античний період північнопричорноморські атлети приймали участь і перемогли у загальногрецьких атлетичних іграх Панафінеях та Анакіях, які проводилися в Афінах.

Ключові слова: Північне Причорномор’я, атлетичні ігри.

This article is devoted to analysis of sport relations of city-states of the Northern Black Sea area with Athens. In ancient period athletes from the Northern Black Sea Coast were took part and won in panhellenic athletics games Panaphineia and Anakia in Athens.

Key words: Northern Black Sea area, athletics games.

Постановка проблеми. Недостатня дослідженість найдавнішої історії фізичної культури України потребує детальнішої уваги до цієї проблеми з боку науковців. Особливий інтерес викликає дотичність праукраїнських земель до формування системи фізичного виховання та атлетики у давньогрецькому світі. Поміж полісами Стародавньої Греції та їх колоніями вже в античні часи було налагоджено активну співпрацю у багатьох галузях, в тому числі у сфері фізичної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання проведення атлетичних ігор в античному Північному Причорномор'ї висвітлювалися дослідниками історії античних північнопричорноморських міст (Латишев В.В., 1909, 1916; Семенов-Зусер С.О., 1940; Кубланов М.М., 1957, 1962; Колеснікова Л.Г., 1964; Соломонік Е.І., 1964, 1973; Кадєєв В.І., 1996; Ручинська О.А., 1996; Русяєва А.С., 1990, 2005 та ін.). Ряд публікацій та дисертаційне дослідження було присвячено даній тематиці автором (Гречанюк О.О., 1996–2007). Водночас, в даних працях не було проведено аналіз спортивних зв'язків полісів античного Північного Причорномор'я з Афінами.

Саме тому нашою метою стало дослідження спортивних зв'язків полісів Північного Причорномор'я з Афінами впродовж античного періоду на основі вивчення археологічних та епіграфічних пам'яток, а також аналізу вітчизняної та зарубіжної літератури з даної тематики.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати археологічні знахідки нагород за перемоги в атлетичних змаганнях з території Північного Причорномор'я, а також наявність епіграфічних джерел стосовно мети дослідження.

2. Дослідити наявність спортивних зв'язків полісів Північного Причорномор'я з Афінами впродовж античного періоду.

Для вирішення поставлених завдань використано загальнонаукові та історичні методи: метод аналізу і синтезу; індукції та дедукції; системний підхід; історичний та порівняльно-історичний методи; метод екстраполяції; метод комплексного дослідження історичних джерел.

Результати дослідження та їх обговорення. Античні північно-причорноморські поліси Ольвія, Херсонес, Тіра, Пантікапей, Фанагорія, Горгіппія та інші впродовж усього періоду свого існування підтримували безпосередні контакти із Стародавньою Грецією та іншими її колоніями. В основному, це були взаємини торгівельного характеру. Проте не менш інтенсивними були взаємовідносини й у культурній сфері. Громадяни північнопричорноморських міст брали участь у багатьох загальногрецьких атлетичних іграх та мали налагоджені контакти із найвідомішими еллінськими святилищами. Це підтверджують знахідки на території Північного Причорномор'я нагород за перемоги у панеллінських агонах та аналіз епіграфічних джерел місцевого та немісцевого походження.

Найвідомішими афінськими святкуваннями були Панафінеї, присвячені богині Афіні. Цей фестиваль проводився щорічно. А починаючи з 556/5 р. до н.е. кожні чотири роки проводилися Великі Панафінеї (в третій рік кожної Олімпіади), які тривали шість днів і відбувалися дуже урочисто. Програма святкування включала гімнічні, гіппічні та мусичні агони. Переможці нагороджувалися розписними амфорами наповненими оливковою олією, добутою з плодів дерев присвячених Афіні. На призових посудинах з одного боку зображувався вид змагань, у якому була отримана перемога, з іншої богиня Афіна та напис "нагорода з Афін" [7, 64–65].

Декілька панафінейських амфор було знайдено на території Північного Причорномор'я. Частина з них дійшла до нас фрагментарно. Тому, зосередимо нашу увагу на найбільш збережених посудинах. У 1913 році в одному із скіфських курганів поблизу станиці Єлизаветинської на Кубані було знайдено панафінейську амфору датовану V ст. до н.е. [5, 81–83]. На ній зображено з одного боку богиню Афіну, з іншого – сцену кулачного бою в його заключну мить: один атлет упав і просить пощади, другий стоїть над ним з піднятим угору кулаком; справа від них знаходиться суддя, який спостерігає за ходом боротьби; зліва – наступний суперник-боєць (ефедр). На руках атлетів чітко видно ремені, якими обвивали кисті для попередження пошкоджень та посилення удару.

Інша панафінейська амфора, знайдена на мисі Ак-Бурун поблизу Керчі датується кінцем IV ст. до н.е. (приблизно 340 роком). Вона була розбита на місці здійсненої при похованні тризни. На амфорі зображені троє юнаків, які змагаються у бігу, ймовірно, на коротку дистанцію [5; 6, 22].

На ще одній панафінейській амфорі з Північного Причорномор'я (V ст. до н.е.) бачимо чотирьох бігунів. С.О.Семенов-Зусер припускає, аналізуючи положення рук та ніг атлетів, що це змагання з довгого бігу [5; 6, 21].

На думку багатьох вчених, оскільки панафінейські амфори використовувалися тільки як призи і не були призначені для торгівлі, то їх знахідки на території Північного Причорномор'я свідчать про безпосередню участь місцевих атлетів у Панафінеях [6, 24, 1]. Судячи із зображень на описаних вище вцілілих амфорах атлети з північного берегу Понта перемагали у кулачному бою, бігу на коротку та довгу дистанції. Цей список можна було б продовжити, але незадовільний стан інших посудин не дозволяє визначити види змагань зображені на них.

Щодо знаходження панафінейської амфори Єлизаветинського кургану у скіфському похованні, то С.О.Семенов-Зусер та Л.К.Галаніна вважають, що амфора, безсумнівно, була вивезена греком із Афін в результаті його перемоги на змаганнях, а згодом могла послужити в якості обміну або особливого подарунка знатному скіфові [6, 24; 2, 22]. Оскільки, як відомо, у давньогрецьких змаганнях не могли приймати участь варвари.

Ще одними відомими у всьому давньогрецькому світі святкуваннями були Анакії – святкування на честь братів Діоскурів – Кастора та Полідевка, які майстерно володіли кіньми. Тому, зазвичай, до їх програми цих атлетичних ігор входили кінні змагання. Переможець афінських святкувань на честь Діоскурів нагороджувався посудиною з відповідним написом, наповненою оливковою олією зі священного дерева [3, 10, 11]. Знахідка у 1899 році під час розкопок оборонних стін Херсонесу в гробниці фрагмента бронзової посудини із написом на горлі “приз зі (свята) Анакій” дозволяє засвідчити перемогу одного із херсонеських атлетів у цих атлетичних іграх у IV ст. до н.е. [4, 7–8; 6, 3, 10–11].

Висновок.

Таким чином, у V–IV ст. до н.е. тісні зв'язки полісів античного Північного Причорномор'я із провідним центром Стародавньої Греції – Афінами існували не тільки у торговельній і політичній сферах, а й у галузі фізичної культури. Північнопричорноморські атлети брали участь у афінських атлетичних іграх на честь богині Афін – Панафінеях, і братів Діоскурів – Анакіях. Зауважимо, що виступи атлетів із Північного Причорномор'я на цих іграх потребували спеціальної тривалої

підготовки, яка, очевидно, здійснювалася у місцевих гімназіях. Неодноразові перемоги північнопричорноморських громадян у одних із найвідоміших у давньогрецькому світі агонях свідчать про високий рівень розвитку атлетики на північному березі Чорного моря в античний період.

1. Гайдукевич В.Ф. Боспорское царство. – Москва–Ленинград: Изд-во АН СССР, 1949. – 624 с.
2. Галанина Л.К. Панафинеийская амфора – награда атлету в Афинах. – Ленинград: Изд-во Государственного Эрмитажа, 1962. – 22 с.
3. Колесникова Л.Г. Спорт в античном Херсонесе. – Ленинград; Москва: Советский художник, 1964. – 26 с.
4. Костюшко-Валюжинич К.К. Извлечение из отчёта о раскопках в Херсонесе Таврическом в 1899 году // ИАК. – 1901. – Вып. 1. – С.1–55.
5. Пиотровский А.И. Панафинеийская амфора Елизаветинского кургана // ИРАИМК. –1924. – Т. III. – С. 81-105.
6. Семёнов-Зусер С.А. Физическая культура и зрелища в древне-греческих колониях северного Причерноморья. – Харьков, 1940. – 44 с.
7. The Eternal Olympics: The Art and History of Sport / Edited by N.Yalouris. – New York, 1979. – 303 p.

УДК 796.03'091)
ББК 75.8

Надія Довгань

ЗАСОБИ І ФОРМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В КИЇВСЬКІЙ РУСІ

У даній статті подані відомості про засоби і форми фізичного виховання у Київській Русі, які відображують систему побутових та святкових обрядів, звичаїв, уявлень щодо тіловиховання, особливостей військово-фізичної підготовки з набором фізичних вправ, ігор та боротьби.

Ключові слова: *фізичне виховання, засоби, форми, розвиток, здоров'я, Київська Русь.*

In this article there is the given information about facilities and forms of physical education in Kiev Russia, which represent the system of domestic and festive ceremonies, consuetude's, presentations in relation to body of education, features of military-physical preparation with the set of physical exercises, games and fight.

Key words: *physical education, facilities, forms, development, health, Kiev Russi.*

Постановка проблеми. Розгляд основних передумов та витоків формування фізичної культури та спорту на теренах України в часи Київської Русі є досить цікавою темою з точки зору розгляду української самобутності в розвитку фізичного виховання, особливо молоді та юнацтва. Звернення уваги на дану тематику є актуальною, адже саме в ті часи відбувалося зародження основних напрямків фізичної діяльності.

В часи формування Київської Русі наші предки зберегли багато самобутніх традицій національного фізичного виховання. З дитинства молоді прищеплювались потрібні у праці та військовій справі вміння, навички та якості.

Мета роботи – дати характеристику форм і засобів фізичного виховання у Київській Русі.

Результати дослідження. Як загальновідомо, наші предки до VI ст. жили в умовах родових відносин, але поступово рід змінила общинна організація. Цей період був перехідним від військової демократії до феодального (княжого) ладу. В цей період і надалі в нашій країні збереглися позитивні традиції народної фізичної культури, стрижнем якої була загальна фізична підготовка та трудової і військової діяльності всіх без винятку людей. Розповсюдженими в цей період були так звані